

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ»

Παραδοτέο 3.3: Report με τελικά ευρήματα και συμπεράσματα
για τις ανάγκες, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη διακυβέρνηση στην
Περιφέρεια Κρήτης

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	3
Ανταγωνιστικότητα της περιφερειακής οικονομίας	4
Βαθμός ικανοποίησης των πολιτών από την πολιτική	5
Τομέας Υγείας	7
Περιβάλλον και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας	9
Αγροτική Πολιτική	11
Τουρισμός	13
Περιφερειακή Διακυβέρνηση	14

Εισαγωγή

Η ερευνητική διαδικασία ανέδειξε αρκετά ζητήματα αναφορικά με τις ανάγκες, τις απαιτήσεις αλλά και τα προβλήματα που υφίστανται στην περιφέρεια Κρήτης και σχετίζονται με ζητήματα διακυβέρνησης και βιώσιμης ανάπτυξης. Πραγματοποιήθηκε τόσο ποιοτική όσο και πρωτογενής ποσοτική έρευνα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, παρότι η προγραμματική συμφωνία μεταξύ Πανεπιστημίου Κρήτης και Περιφέρειας Κρήτης για το Έργο «Διακυβέρνηση, Βιωσιμότητα και Περιφερειακή Καινοτομία» δεν εμπειρεύει την διενέργεια πρωτογενούς ποσοτικής έρευνας, εντούτοις κρίθηκε απαραίτητο να διενεργηθεί ώστε να διερευνηθούν πρωτογενώς σημαντικά ζητήματα που περιλαμβάνονται στις θεματικές του εν λόγω Έργου. Έτσι ενισχύονται και θεμελιώνονται εμπειρικά ακόμα περισσότερο τα ευρήματα, παράγοντας χρήσιμα συμπεράσματα.

Στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας χρησιμοποιήθηκαν δύο τεχνικές συλλογής δεδομένων, οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις και οι αφηγηματικές συνεντεύξεις ενώ η ποσοτική πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις με την αξιοποίηση δυο διαφορετικών ερωτηματολογίων ποσοτικής έρευνας.

Το συγκεκριμένο report βασίζεται στα ευρήματα και των δύο μεθόδων έρευνας και σκοπεύει στην αποτύπωση των γενικών συμπερασμάτων που προκύπτουν αναφορικά με τα ζητήματα διακυβέρνησης και βιώσιμης ανάπτυξης, τις ανάγκες που υφίστανται και τα προβλήματα που δυσχεραίνουν την υλοποίηση πεδίων της βιώσιμης ανάπτυξης.

Ανταγωνιστικότητα της περιφερειακής οικονομίας

Σε επίπεδο ανταγωνιστικότητας της τοπικής οικονομίας, διαφαίνεται ότι η Κρήτη διαθέτει αρκετά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, όμως για να τα αξιοποιήσει πλήρως απαιτούνται ενέργειες αφενός υπέρβασης των δομικών και γραφειοκρατικών αγκυλώσεων και αφετέρου συνεργασίας και συντονισμού όλων των φορέων ώστε να τεθούν οι προτεραιότητες και να εξευρεθούν αμοιβαίως επωφελείς λύσεις. Είναι γεγονός ότι, όπως τονίζεται ιδιαίτερος στην ποιοτική έρευνα, θα πρέπει να διασυνδεθεί περισσότερο ο τουριστικός τομέας με τον πρωτογενή ώστε να αξιοποιηθούν τα προϊόντα που συχνά δεν αξιοποιούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Ταυτόχρονα, η εστίαση στην παράδοση, την γαστρονομία, την ιστορία και η προβολή, προώθηση και τυποποίηση των προϊόντων, με ιδιαίτερη έμφαση στην ανάδειξη της ποιότητάς τους, μπορεί να ενισχύσει την τοπική οικονομία και να αποφέρει ένα ισχυρό πλεονέκτημα για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Ένα ανησυχητικό στοιχείο που αναδεικνύεται σε όλο το φάσμα της έρευνας είναι οι ελλείψεις υποδομές σε όλους τους τομείς. Επιπλέον, το επενδυτικό κλίμα φαίνεται ότι έχει πληγεί σε πολύ μεγάλο βαθμό, σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους, ως αποτέλεσμα λανθασμένων πολιτικών και υφιστάμενων δομικών δυσλειτουργιών, όπως η γραφειοκρατία. Η αντιστροφή του κλίματος αυτού φαίνεται ότι σχετίζεται άμεσα με την αλλαγή του φορολογικού συστήματος, την ελαστικοποίηση της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, την αξιοποίηση προγραμμάτων όπως το ΕΣΠΑ και την προώθηση της επιχειρηματικότητας μέσω της δημιουργίας βιοτεχνικών πάρκων, της αξιοποίησης του Αναπτυξιακού Νόμου και της συνεργασίας των παραγωγικών φορέων ώστε να μπορέσουν να μειώσουν λειτουργικά κόστη, όπως οι μεταφορές, και να καταστήσουν πιο ανταγωνιστικές τις επιχειρηματικές-επενδυτικές προοπτικές.

Βαθμός ικανοποίησης των πολιτών από την πολιτική

Ποια είναι η γνώμη των πολιτών για την πολιτική σήμερα; Είναι ξεκάθαρο ότι δηλώνουν αρκετά απογοητευμένοι, όπως διαφαίνεται από την ποσοτική έρευνα, καθώς εμφανίζουν πολύ χαμηλό δείκτη ικανοποίησης. Βεβαίως, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η ικανοποίηση από τις εφαρμοζόμενες πολιτικές σε κάθε περίπτωση επηρεάζεται αρκετά από την γενικότερη άποψη που υφίσταται για την πολιτική στη χώρα. Η παρατεταμένη κρίση έχει επιτείνει την απογοήτευση από την πολιτική και η αναποτελεσματικότητα και αναλγησία των κεντρικώς εφαρμοζόμενων πολιτικών επιτείνει την απογοήτευση των πολιτών γενικότερα ως προς την πολιτική. Έτσι μπορεί να εξηγηθεί ο λόγος που οι πολίτες της Κρήτης φαίνονται απογοητευμένοι από την πολιτική. Διότι, όπως αναδεικνύεται από την ποιοτική έρευνα, οι εκπρόσωποι των θεσμών φαίνονται αρκετά ικανοποιημένοι από τις πολιτικές που εφαρμόζονται σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης. Στο σημείο αυτό διαφαίνεται ο ξεκάθαρος και σημαντικός παράγοντας της κεντρικής πολιτικής. Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι ήταν απογοητευμένοι από την κεντρική πολιτική και τόνιζαν ότι αν δεν μεταβληθεί με τρόπο που να ευνοεί την κοινωνική ανάπτυξη και την επιχειρηματικότητα τότε δεν μπορεί να ξεπεραστεί η κρίση. Απεναντίας, θα πρέπει να συνεργάζεται με πιο αποτελεσματικό τρόπο με τους τοπικούς φορείς, να απεμπολίσει κάποιες από τις εξουσίες-αρμοδιότητες και να τις μεταφέρει σε επίπεδο αυτοδιοίκησης, καθώς έτσι θα εξυπηρετηθούν πιο επιτυχημένα, να τερματίσει την φοροεισπρακτική λογική, να ενισχύσει την επιχειρηματικότητα και να χρηματοδοτήσει την τοπική αυτοδιοίκηση σύμφωνα με τα ορισθέντα από τον Καλλικράτη.

Ταυτόχρονα, φαίνεται τόσο η ανικανότητα αξιοποίησης των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων μέσω μιας κεντρικής στρατηγικής όσο και τα εμπόδια που τίθενται από το θεσμικό και νομικό πλαίσιο που δεν έχει τύχει των απαιτούμενων μεταρρυθμίσεων. Θα πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι διακρίνονται τεράστια λειτουργικά προβλήματα και στον Α' βαθμό αυτοδιοίκησης, καθώς οι δήμοι συχνά δεν είναι σε θέση να επιτελέσουν το έργο που τους έχει ανατεθεί λόγω των περιορισμένων πόρων και ως εκ τούτου κρίνονται αναποτελεσματικοί και προβληματικοί. Επομένως, είναι δεδομένο ότι οι πολίτες εμφανίζουν υψηλά ποσοστά απογοήτευσης από την πολιτική παρά τις αξιόλογες

προσπάθειες που γίνονται σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης. Ως εκ τούτου, στην ποσοτική έρευνα η έλλειψη ικανοποίησης σχετίζεται με εμφάνιση υψηλής προτεραιοποίησης για παρέμβαση σε επίπεδο πολιτικής.

Οι δράσεις από πλευράς της κοινωνίας των πολιτών και της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι σημαντικές και φαίνεται να έχουν καταφέρει αρκετά θετικά στοιχεία όμως, όπως δηλώνεται ξεκάθαρα από τους συνεντευξιζόμενους στην ποιοτική έρευνα, δεν είναι αρκετή για να αντιμετωπίσει όλα τα προβλήματα που έχουν προκληθεί λόγω της κρίσης. Η διευκόλυνση των αναπτυξιακών προοπτικών που υφίστανται και ο τερματισμός της φοροεισπρακτικής λογικής μπορεί να επιφέρει κάποια θετικά αποτελέσματα και να δώσει έμφαση στην επιχειρηματικότητα και τις επενδύσεις που διάγουν ίσως την χειρότερη εποχή των τελευταίων δεκαετιών.

Τομέας Υγείας

Στον τομέα της Υγείας, η σχετικά υψηλή ικανοποίηση από τη γεωγραφική πρόσβαση στις υποδομές υγείας αντικατοπτρίζεται στη χαμηλή προτεραιοποίηση της αναδιάταξής τους και η σχετικά υψηλή ικανοποίηση από την κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού αντικατοπτρίζεται στη χαμηλή προτεραιοποίηση της περαιτέρω ανάπτυξης και κατάρτισης ανθρώπινων πόρων. Επιπροσθέτως, καθίσταται εμφανές ότι το κόστος συμμετοχής στην υγεία εν μέρει επηρεάζει την υψηλή προτεραιότητα που δίνεται στη δημιουργία ενός δικτύου προστασίας και φροντίδας για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.

Η ικανοποίηση του τομέα της υγείας από τους πολίτες είναι αρκετά χαμηλή και αυτό το στοιχείο αναδεικνύει την αναγκαιότητα πραγματοποίησης σημαντικών παρεμβάσεων είτε σε περιφερειακό είτε σε εθνικό επίπεδο, μετά από τις ανάλογες πιέσεις-διεκδικήσεις. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ικανοποίηση των πολιτών είναι σχετικά υψηλή αναφορικά με τις ικανότητες του ανθρώπινου δυναμικού και από τις παρεχόμενες ειδικότητες, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν θα πρέπει να πραγματοποιηθούν παρεμβάσεις για την κάλυψη των ειδικοτήτων που δεν προσφέρονται. Η γεωγραφική πρόσβαση στις υποδομές υγείας φαίνεται να είναι γενικά ικανοποιητική όμως δεν κατανέμεται ομοιόμορφα και οι πολίτες αναγνωρίζουν ότι οι υποδομές θα πρέπει να βελτιωθούν όπως και η Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας. Τα μεγαλύτερα προβλήματα πρόσβασης στην υγεία φαίνεται να βρίσκονται στις μικρότερες αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές, καθώς μεγαλύτερο βαθμό ικανοποίησης εμφανίζουν τα δυο μεγαλύτερα αστικά κέντρα. Συνεπώς, είναι βέβαιο ότι θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην ενίσχυση της πρόσβασης, στον εκσυγχρονισμό και συντήρηση των υποδομών και στην παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών υγείας ιδιαιτέρως σε αυτές τις περιοχές. Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι οι πολίτες προτάσσουν την ανάγκη για ανάπτυξη ενός δικτύου ασφαλείας, προστασίας και φροντίδας για τις ομάδες του πληθυσμού που πλήττονται περισσότερο από την οικονομική κρίση. Η προτεραιοποίηση αυτών των πολιτικών αξόνων έρχεται από όλες τις ηλικιακές ομάδες, όλες τις περιφερειακές ενότητες και όλες τις περιοχές. Είναι σαφές ότι οι επιπτώσεις των δυσμενών οικονομικών συνθηκών έχουν αγγίξει μεγάλα τμήματα της κοινωνίας.

Η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών και των υποδομών στον τομέα της υγείας θα καταστήσει πιο ασφαλές το περιβάλλον ακόμα και για τους επισκέπτες, όπως δηλώνουν συνεντευξιαζόμενοι της ποιοτικής έρευνας, καθώς οι μεγαλύτερες ηλικίες θα νοιώθουν περισσότερο ασφαλείς σε περίπτωση που έχουν κάποια ανάγκη για υπηρεσίες υγείας. Ταυτόχρονα, η επένδυση στον ιατρικό τουρισμό μπορεί να αποτελέσει ένα όχημα για την επέκταση της τουριστικής περιόδου και την ενίσχυση της οικονομίας όμως συνεπάγεται την δημιουργία των απαιτούμενων υποδομών που θα επιτρέπουν την προώθηση αυτού του είδους του τουρισμού.

Επιπροσθέτως, καθίσταται φανερό το γεγονός ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την ψυχική υγεία των πολιτών, οι οποίοι ζητούν δράσεις για την προώθησή της, καθώς υφίσταται αύξηση της αυτοκτονικότητας και των ψυχολογικών διαταραχών, που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν μέσω συγκεκριμένων δράσεων. Άλλωστε, οι πολίτες αλλά και οι εκπρόσωποι των φορέων της Κρήτης πιστεύουν ότι τα ερευνητικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα του νησιού παράγουν ποιοτικό έργο που θα πρέπει να αξιοποιηθεί σε όλους τους τομείς, όπως αυτός της υγείας. Είναι αναγκαίο λοιπόν να αναβαθμιστούν οι υπηρεσίες υγείας και να εισαχθούν νέοι τρόποι παροχής υπηρεσιών υγείας, όπως η τηλεμετρία, ώστε να εκσυγχρονιστούν και να αναβαθμιστούν οι υπηρεσίες, να καταστούν πιο αποτελεσματικές και ως εκ τούτου να βελτιώσουν την πρόληψη και την αντιμετώπιση των προβλημάτων υγείας.

Περιβάλλον και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

Η εφαρμοζόμενη περιβαλλοντική πολιτική εμφανίζει αρκετά προβλήματα σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους σε ποσοτική και ποιοτική έρευνα. Όλοι αναφέρουν την ζωτική σημασία της βιωσιμότητας στο περιβάλλον και της προώθησης δράσεων και στρατηγικών που θα προωθήσουν την προστασία και την βέλτιστη αξιοποίηση των φυσικών πόρων. Όμως οι πολίτες φαίνεται να μην είναι ικανοποιημένοι από την εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο και πιστεύουν ότι θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση για την ξεπεραστούν τα προβλήματα που διαπιστώνονται, διότι πρόκειται για έναν τομέα με ιδιαίτερη σημασία για την περιφέρεια, καθώς εκτός από την προστασία της βιοποικιλότητας και των φυσικών πόρων, αποτελεί παράγοντα διαφοροποίησης και συγκριτικό πλεονέκτημα για το τουριστικό προϊόν του νησιού και κατ' επέκταση για το σύνολο της τοπικής οικονομίας. Η αναγκαιότητα ολοκλήρωσης του χωροταξικού σχεδιασμού που προτείνεται από αρκετούς συνεντευξιαζόμενους της ποιοτικής έρευνας μπορεί να λύσει πολλές δυσλειτουργίες και προσκόμματα ως προς την βιώσιμη προώθηση των επενδύσεων και την βέλτιστη προστασία του περιβάλλοντος μέσω της υιοθέτησης ανάλογων δράσεων.

Μια ακόμα βασική αναγκαιότητα που καθίσταται ιδιαίτερος εμφανής, τόσο από την ποιοτική όσο και από την ποσοτική έρευνα, είναι η προώθηση δράσεων ενημέρωσης και κατάρτισης των πολιτών και των θεσμικών προσώπων αναφορικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Οι πολίτες ζητούν και αυτοί περισσότερη ενημέρωση δείχνοντας μια διάθεση για δράση και προσφορά αλλά χωρίς να γνωρίζουν ξεκάθαρα με ποιόν τρόπο θα πρέπει να δράσουν για να συνεισφέρουν εφόσον δεν έχουν ενημερωθεί και καταρτιστεί αναλόγως. Επιπροσθέτως, τα θεσμικά πρόσωπα που συμμετείχαν στην ποιοτική έρευνα διαπιστώνουν τόσο έλλειψη στην έγκυρη ενημέρωση των πολιτών για τα ζητήματα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και περιβάλλοντος, που σε διάφορες περιπτώσεις δημιουργεί προβλήματα στις επενδύσεις, όσο και έλλειψη χωροταξικού και περιβαλλοντικού σχεδιασμού με αποτέλεσμα τον άναρχο και ανεξέλεγκτο τρόπο εγκατάστασής τους, που δημιουργεί πολλά προβλήματα στην βιωσιμότητα. Επομένως, διαπιστώνεται ότι οι τομείς της διαχείρισης, των επενδύσεων,

των διοικητικών διαδικασιών και του χωροταξικού σχεδιασμού δεν προωθούνται αποτελεσματικά από το κεντρικό κράτος, με αποτέλεσμα να μην λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των τοπικών κοινωνιών, να μην προσελκύονται επενδύσεις και ως εκ τούτου, να μην δημιουργούνται ανταποδοτικά οφέλη για την τοπική οικονομία και συχνά να υπάρχει κίνδυνος και για το ίδιο το περιβάλλον.

Ως άμεση προτεραιότητα, προκύπτει η αποτελεσματική διαχείριση των αποβλήτων και ο εκσυγχρονισμός και η επέκταση των δικτύων των εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού. Ταυτόχρονα, οι πολίτες ζητούν την αυστηρότητα του κράτους απέναντι σε πρακτικές που βλάπτουν το περιβάλλον και επικροτούν τις πρωτοβουλίες που σχετίζονται με τη «συνέτιση» δημοσίου, επιχειρήσεων και πολιτών όσο αφορά την περιβαλλοντική συμπεριφορά. Οι πολίτες γενικότερα προβάλλουν ως επιτακτική την ανάγκη επιβολής μέτρων που θα σταματήσουν άμεσα την υποβάθμιση του περιβάλλοντος έναντι μέτρων που θα επιφέρουν μελλοντικές αλλαγές. Επιπλέον, καθίσταται ευδιάκριτη η σοβαρή έλλειψη ενημέρωσης και εκπαίδευσης ως προς τα ζητήματα του περιβάλλοντος και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Γι' αυτό τον λόγο, τόσο οι πολίτες – που καταλαβαίνουν την ύπαρξη και την σημασία του ελλείμματος αυτού και την αναγκαιότητα κάλυψής του – όσο και τα θεσμικά πρόσωπα, προτείνουν την άμεση υιοθέτηση ενημερωτικών και εκπαιδευτικών δράσεων. Η ενημέρωση των πολιτών και η ολοκλήρωση στρατηγικών παρεμβάσεων, όπως ο χωροταξικός σχεδιασμός και οι συντονισμένες ενέργειες από την κεντρική και την τοπική διοίκηση, μπορούν αφενός να συνεισφέρουν στην προστασία του περιβάλλοντος και αφετέρου στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων με ωφέλιμο τρόπο τόσο για την οικονομία όσο και για την περιβαλλοντική αειφορία.

Αγροτική Πολιτική

Στον τομέα της Αγροτικής Πολιτικής, είναι ξεκάθαρο ότι η χαμηλή ικανοποίηση των πολιτών της Κρήτης από την υποστήριξη της εξαγωγικής δραστηριότητας καθρεφτίζεται στην ανάγκη για προβολή και προώθηση των κρητικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές, ενώ η χαμηλή ικανοποίηση από τη λειτουργία των ομάδων παραγωγών και των ενώσεων/συνεταιρισμών οδηγεί στην υψηλή προτεραιοποίηση της αναδιάρθρωσής τους. Ακριβώς στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκονται οι συνεντευξιαζόμενοι, εκπρόσωποι των θεσμικών φορέων που συμμετείχαν στην ποιοτική έρευνα, οι οποίοι δηλώνουν ότι οι συνεταιρισμοί δεν λειτουργούσαν ορθολογικά και με γνώμονα το κοινό συμφέρον, με αποτέλεσμα την απώλεια πολλών και σημαντικών πόρων. Συνεπώς, οι συμπράξεις, η συνεργασία και οι συνέργειες μεταξύ των παραγωγών και όλων των τοπικών φορέων μέσω νέων και διαφανών μορφών συνεταιρισμών, συνιστούν τις βασικές επιλογές για την συντεταγμένη και στρατηγικά σχεδιασμένη προώθηση των τοπικών προϊόντων, βελτιώνοντας την ποιότητα και τους τρόπους παραγωγής και διάθεσής τους.

Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι η στάση των πολιτών στην ποσοτική έρευνα αλλά και οι ξεκάθαρες απόψεις των θεσμικών προσώπων και οι προτάσεις που εξέφρασαν, αναδεικνύουν σε μεγάλο βαθμό τα δομικά προβλήματα του πρωτογενή τομέα. Στην ουσία, όπως αναφέρθηκε διεξοδικά στην ανάλυση των ποιοτικών συνεντεύξεων και όπως διαφαίνεται από τις απαντήσεις των πολιτών στην ποσοτική έρευνα, υφίσταται ελλιπής οργάνωση των παραγωγών κι έτσι δεν δύνανται να επωφεληθούν στον βαθμό που θα μπορούσαν αφενός μέσω της διασύνδεσης με τομείς όπως ο τουριστικός και αφετέρου μέσω της προώθησης των προϊόντων τους, της τυποποίησης και των δράσεων διάθεσης. Η διαδικασία αυτή θα μπορούσε να στεφθεί με επιτυχία μόνο μέσα από διαβλητές συμπράξεις και συνεταιρισμούς. Επιπροσθέτως, διακρίνεται ένα σημαντικό έλλειμμα στην γνώση από τους ανθρώπους που ασχολούνται με αυτόν τον τομέα, και αναδεικνύεται η αναγκαιότητα κατάρτισης και εκπαίδευσής τους τόσο σε νέες μορφές καλλιέργειας όσο και σε περαιτέρω δυνατότητες συσκευασίας, τυποποίησης, διάθεσης, προώθησης και ποιοτικής αναβάθμισης των προϊόντων τους. Έτσι, θα μπορούσε να καταστεί εφικτή η

μετάβαση και διασύνδεση του πρωτογενούς με τον τριτογενή τομέα, που θα απέφερε τεράστιες προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης.

Οι πολίτες και τα θεσμικά πρόσωπα (οι συμμετέχοντες δηλαδή σε ποσοτική και ποιοτική έρευνα αντίστοιχα) αποδίδουν μέρος της ευθύνης των προαναφερθέντων προβλημάτων στην προβληματική λειτουργία του κρατικού τομέα, δίδοντας ιδιαίτερη έμφαση στη γραφειοκρατία, την ελλιπή υποστήριξη των εξαγωγών, την έλλειψη διευκόλυνσης της χρηματοδότησης των σχετιζόμενων επιχειρήσεων, το αναποτελεσματικό σύστημα επιθεωρήσεων και ελέγχων, την αργή διαδικασία πιστοποιήσεων και τις προβληματικές υποδομές. Εντούτοις, αναγνωρίζουν τις προσπάθειες που έχουν γίνει σε επίπεδο Περιφέρειας Κρήτης για την προβολή και προώθηση των αγροτικών προϊόντων και προτάσσουν τη συνέχιση και την περαιτέρω ενίσχυσή τους ως πρώτη προτεραιότητα, τόσο σε όλες τις εκθέσεις όσο και στο εξωτερικό. Η περαιτέρω προώθηση της κρητικής γαστρονομίας, της παράδοσης και των ποιοτικών προϊόντων που διαθέτει μπορεί να επιφέρει, σύμφωνα με όλους τους συνεντευξιαζόμενους, μόνο θετικά και προφανώς πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην τοπική οικονομία.

Συνεπώς, όπως προαναφέρθηκε, αποδίδεται αξιοσημείωτη έμφαση από τους συνεντευξιαζόμενους και των δύο μορφών έρευνας, στην αναδιάρθρωση των ενώσεων και των συνεταιρισμών, στην κατάρτιση των επαγγελματιών αγροτών, εστίασης και τουρισμού, ενώ προτάσσονται και καθολικές επεμβάσεις για την αποτελεσματικότητα του κρατικού μηχανισμού: αποτελεσματικότητα στην πιστοποίηση προϊόντων, συνολική αναβάθμιση υποδομών, πιο αποτελεσματικό σύστημα ελέγχων και διαχείριση υδάτων. Τα μέτρα αυτού του είδους και η προώθηση της συνεργατικής στρατηγικής που θα διασυνδέσει τον πρωτογενή με τους άλλους τομείς, θα καταστήσουν τον εν λόγω δίκαιο, ευέλικτο αποδοτικό και συνεπώς βιώσιμο.

Τουρισμός

Ο τουρισμός αποτελεί τον σημαντικότερο τομέα στην οικονομία της Κρήτης και οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρουν ότι βρίσκεται σε πολύ καλύτερο επίπεδο σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιοχές της Ελλάδας. Φαίνονται ικανοποιημένοι από τις δράσεις προώθησης της διεθνούς εικόνας της Κρήτης, καθώς πιστεύουν ότι το brand name «Κρήτη» μπορεί να προσδώσει ακόμα μεγαλύτερα οφέλη, να προσελκύσει περισσότερους επισκέπτες και να προωθήσει τα κρητικά προϊόντα σε νέες αγορές. Εντούτοις, πιστεύουν ότι υπάρχουν αρκετά περιθώρια περαιτέρω βελτίωσης, καθώς απαιτείται η περαιτέρω προώθηση της κρητικής παράδοσης και της γαστρονομίας και η βελτίωση των υποδομών ώστε να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο η εικόνα του νησιού, σε συνδυασμό πάντα με την συνεργασία με τους εκπροσώπους του πρωτογενούς τομέα ώστε να εξευρεθούν αμοιβαίως επωφελείς λύσεις.

Ταυτόχρονα, αναφέρουν ότι η τουριστική ανάπτυξη είναι μεν ικανοποιητική, εντούτοις χρειάζεται να αποφευχθεί η μονοσήμαντη προώθηση του all inclusive τουριστικού μοντέλου αλλά να προωθηθούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα όπως τα ποιοτικά προϊόντα, ο πολιτισμός, η ιστορία και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ενώ την ίδια στιγμή τονίζουν την αναγκαιότητα επίλυσης γραφειοκρατικών αγκυλώσεων που δυσχεραίνουν την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη. Επιπροσθέτως, η εκπαίδευση και κατάρτιση των επαγγελματιών του τουρισμού, για να βελτιώσουν τις ικανότητες και τις γνώσεις τους και να μπορούν να προβούν σε βιώσιμες επενδυτικές κινήσεις, αποτελούν κάποιες από τις βασικότερες προτεραιότητες που τίθενται για την επίτευξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, που θα συμβάλλουν στην βελτίωση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος που αποτελεί σημαντικό πυλώνα για την εν γένει οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Τέλος, η συστηματική και οργανωμένη χρησιμοποίηση ερευνητικών μεθόδων για την διάγνωση των αναγκών των επισκεπτών στο νησί, κρίνεται ότι θα αποφέρει χρήσιμα στοιχεία για τον στρατηγικό σχεδιασμό και την προτεραιοποίηση των παρεμβάσεων από πλευράς των δημόσιων φορέων.

Περιφερειακή Διακυβέρνηση

Το σχέδιο Καλλικράτης φαίνεται ότι έχει επιφέρει αρκετά θετικά αποτελέσματα στον τρόπο διοίκησης της τοπικής αυτοδιοίκησης, προσφέροντας βιώσιμες λύσεις σε προβλήματα που δεν επέτρεπαν την ορθή και αποτελεσματική επίλυση των τοπικών προβλημάτων και αναγκών. Η αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων έχει δώσει την δυνατότητα της πιο άμεσης παρέμβασης από πλευράς Περιφέρειας Κρήτης τόσο ως προς την αντιμετώπιση των άμεσων προβλημάτων όσο και ως προς την διεκδίκηση ευρωπαϊκών και εθνικών πόρων. Ταυτόχρονα, ο τρόπος λειτουργίας της Περιφέρειας διαφέρει από οποιαδήποτε άλλη μορφή κρατικής διοίκησης καθώς στοχεύει στην αξιοποίηση μικρότερου σε αριθμό αλλά αρκετά εξειδικευμένου προσωπικού. Από την άλλη πλευρά όμως, δεν λείπουν και τα προβλήματα. Εν προκειμένω, διαπιστώνεται ότι συχνά υφίσταται επικάλυψη και ασαφής κατανομή αρμοδιοτήτων ανάμεσα στις Περιφερειακές Ενότητες και τις κεντρικές περιφερειακές υπηρεσίες ενώ προκαλούνται δυσλειτουργίες από την ύπαρξη τυπικών διοικητικών υπηρεσιών, όπως η Αποκεντρωμένη Διοίκηση, που, σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους, δεν προσφέρουν κάποιο πρόσθετο θετικό αποτέλεσμα αλλά δημιουργούν γραφειοκρατικές αγκυλώσεις. Επιπροσθέτως, υπάρχει ακόμα περιθώριο μεταρρύθμισης προς την αποκέντρωση αρμοδιοτήτων που παραμένουν υπό την σκέπη του κεντρικού κράτους, οι οποίες θα μπορούσαν να προσφέρουν μια ώθηση αποτελεσματικότητας, καθώς η τοπική αυτοδιοίκηση βρίσκεται σε θέση να γνωρίζει με πιο ξεκάθαρο και άμεσο τρόπο τις απαιτήσεις και τα προβλήματα της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας.

Το προσωπικό της Περιφέρειας αναδεικνύεται ότι βρίσκεται σε καλό επίπεδο όμως είναι αναγκαία η συνεχής κατάρτιση και εκπαίδευσή του στις νέες τεχνολογίες και στη διαχείριση Ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Η άποψη για τους δήμους κρίνεται ιδιαίτερα αρνητική αφού οι συνεντευξιαζόμενοι δηλώνουν ότι δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, διαθέτουν αναλογικά περισσότερο προσωπικό όμως δεν είναι ιδιαίτερα εξειδικευμένο, με συνέπεια συχνά να καθίσταται επιβεβλημένη η παρέμβαση της Περιφέρειας για την διεκπεραίωση σημαντικών έργων και δραστηριοτήτων. Οι νέοι εργαζόμενοι που προσλαμβάνονται με προγράμματα ορισμένου χρόνου, είτε στον Α' είτε στον Β' βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης, δεν προλαβαίνουν να αποκτήσουν την απαραίτητη εμπειρία και

αποχωρούν στη συνέχεια, παρότι διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες, διότι ολοκληρώνεται η σύμβασή τους. Η έλλειψη πόρων και οι περιορισμοί που τίθενται από το κεντρικό κράτος δεν επιτρέπουν την πρόσληψη έστω μικρού σε αριθμό εξειδικευμένου προσωπικού που είναι απαραίτητο για την βελτίωση της λειτουργίας των υπηρεσιών της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Ένα ακόμα θετικό στοιχείο που έχει επιφέρει το σχέδιο Καλλικράτης φαίνεται να είναι η οριστική επίλυση των τοπικιστικών διενέξεων, καθώς η μορφή της δομής αυτοδιοίκησης επιτρέπει την συνεργασία μεταξύ της Περιφέρειας και των δήμων. Από την άλλη πλευρά, παρά τις όποιες δραστηριότητες σε επίπεδο κοινωνικής προσφοράς και αλληλεγγύης από τους πολίτες, η κοινωνία των πολιτών δεν φαίνεται να μπορεί να ανταποκριθεί επαρκώς, λόγω των πολύ σοβαρών οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει, σε έναν διευρυμένο προνοιακό ρόλο. Η έλλειψη κρατικής παρέμβασης και χρηματοδότησης για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων είναι εμφανής, παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει από τις περιφερειακές υπηρεσίες, οι οποίες έχουν συνεισφέρει σημαντικά αλλά δεν είναι δυνατόν να καλύψουν το μεγάλο προνοιακό χάσμα που έχει δημιουργηθεί.

Το πρόβλημα της γραφειοκρατίας συνεχίζει να υφίσταται παρά τις προσπάθειες που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια ως προς την απλοποίηση των διαδικασιών. Φαίνεται ότι ακόμα παραμένουν αρκετές γραφειοκρατικές αγκυλώσεις ενώ η υιοθέτηση νέων ηλεκτρονικών συστημάτων δεν συνοδεύεται πάντα από αποτελεσματική ενημέρωση και κατάρτιση πάνω σε αυτά, με αποτέλεσμα να υπάρχουν καθυστερήσεις. Συνεπώς, όπως προαναφέρθηκε, καθίσταται επιτακτική η περαιτέρω κατάρτιση και εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού στις νέες τεχνολογίες και στην διαχείριση ευρωπαϊκών προγραμμάτων για την περαιτέρω διευκόλυνση της διεκπεραίωσης των δραστηριοτήτων και των συνεργασιών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ταυτόχρονα όμως, δεν πρέπει να παραλειφθεί ότι είναι αναγκαίο να αναπτυχθούν και περαιτέρω δεξιότητες που σχετίζονται με την εκάστοτε θέση προσωπικού, όπως οι δεξιότητες διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού και επίλυσης κρίσεων για τους προϊσταμένους των υπηρεσιών.

Επιπροσθέτως, η αξιολόγηση του ανθρώπινου δυναμικού θα προσφέρει την δυνατότητα εύρεσης των προβλημάτων και αντιμετώπισής τους ενώ παράλληλα θα αποτελέσει κίνητρο για τους παλαιότερους εργαζομένους ώστε να υιοθετήσουν την μάθηση των νέων

δεξιοτήτων, διότι συχνά φαίνεται να παρατηρείται ένας αρνητισμός που προέρχεται από την πολυετή ενασχόληση με το αντικείμενο και την επικείμενη συνταξιοδότηση. Αυτές όμως δεν θα μπορούσαν να αποτελέσουν σοβαρές αιτίες για την απροθυμία κατάρτισης που θα προσφέρει βελτίωση των προσφερόμενων υπηρεσιών και της αποτελεσματικότητάς τους. Ταυτόχρονα, κάποιοι συνεντευξιαζόμενοι που συμμετείχαν στην ποιοτική έρευνα πρότειναν την εκπαίδευση και κατάρτιση ακόμα και του πολιτικού προσωπικού ώστε να αποκτήσουν εκείνες τις γνώσεις και ικανότητες που σχετίζονται με την βελτίωση της επίβλεψης και της αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών της τοπικής αυτοδιοίκησης. Σε γενικές γραμμές, προκύπτει ως άμεση προτεραιότητα, η εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού, με έμφαση τόσο σε δεξιότητες τεχνολογικού χαρακτήρα όσο και σε δεξιότητες διαχειριστικού-διοικητικού χαρακτήρα.

Η πραγματοποίηση και η εκπόνηση μελετών για έργα υποδομών ή συντήρησης των υφιστάμενων υποδομών κρίνεται σημαντική διότι μια πιθανή μελλοντική εξεύρεση πόρων θα συμπληρωθεί με την άμεση δυνατότητα έναρξης των έργων ώστε να μην χαθεί άλλος χρόνος. Η χρηματοδότηση είτε από τους Ευρωπαϊκούς θεσμούς είτε από ιδιώτες μέσω συμπράξεων ή παραχωρήσεων θεωρείται σημαντική για αρκετούς, ώστε να υπάρξει αναθέρμανση των απαιτούμενων έργων, καθώς είναι γνωστό ότι το κράτος δεν διαθέτει επαρκείς πόρους. Επιπλέον, η ενίσχυση του κοινωνικού διαλόγου θεωρείται ύψιστης σημασίας, ώστε να καταστεί η Κρήτη μία πραγματικά αυτοδιοικούμενη περιφέρεια που να έχει τη δυνατότητα να παράγει πόρους και να διαθέτει τα δικά της έσοδα ενώ η αξιοποίηση των εμπειρικών επιστημονικών μεθόδων για την διάγνωση αναγκών τόσο στον τομέα του τουρισμού όσο και σε άλλους τομείς αποτελεί βασικό παράγοντα που δυνητικά μπορεί να προωθήσει την βιώσιμη ανάπτυξη. Επιπροσθέτως, η εκπαίδευση και κατάρτιση των στελεχών της περιφέρειας στα νέα τεχνολογικά συστήματα αλλά και σε όλες τις δεξιότητες που σχετίζονται και αφορούν το αντικείμενό τους συνιστά τον απαιτούμενο όρο αύξησης της αποτελεσματικότητας και της λειτουργικότητας των υπηρεσιών. Θα πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση των πολιτών σε ζητήματα περιβάλλοντος και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθώς και η αντίστοιχη εκπαίδευση σε ζητήματα τουρισμού όλων των σχετιζόμενων προσώπων με τον τουριστικό τομέα, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης.